

Tartalom

Főbb jellemzők	2
1. Népeség, népmozgalom.	4
2. Munkaerőpiac.	6
3. Egészségügy, baleset	8
4. Szociális ellátás	10
5. Oktatás, kultúra.	12
6. GDP, kutatás-fejlesztés	14
7. Gazdasági szervezetek, beruházás	16
8. Mezőgazdaság.	18
9. Ipar, építőipar	20
10. Lakás	22
11. Turizmus, kereskedelem, vendéglátás	24
12. Környezet, infrastruktúra	26
Tolna megyei portré	28
Adottságok.	28
Társadalom.	30
Gazdaság.	33
Kiemelt értékeink.	36
Tolna megye borvidékei.	36

Jelmagyarázat

- A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordult elő.
- 0 A mutató értéke olyan kicsi, hogy kerekítve zérust ad.
- .. Az adat nem ismeretes.
- + Előzetes adat.
- ... Nem közölhető adat.

Megjegyzések

A 2013. évi adatok általában előzetesek.

A kiadványban felhasznált adatok csoportosítása mindig az adott év január 1-jei állapotának megfelelő területi beosztás szerint történt.

A részadatok összegei a kerekítések miatt eltérhetnek az összesen adatoktól.

A százalék- és viszonyszámok kiszámítása kerekítés nélküli adatok alapján történt.

A módszertani információk és a fogalmak magyarázata megtalálható a Központi Statisztikai Hivatal honlapján.

		Tolna megye	
BP	Budapest	Megyeszékhely	Szekszárd
BÁ	Bács-Kiskun	Terület, km ²	3 703
BA	Baranya	Települések száma ^{a)}	109
		Ebből: város ^{a)}	11
BÉ	Békés	Népesség, ezer fő ^{a)}	228
		Városi népesség aránya, % ^{a)}	56,2
BO	Borsod- Abaúj- Zemplén	Népsűrűség, fő/km ²	62
CS	Csongrád	Foglalkoztatási arány, % ^{b)}	50,5
		Munkanélküliségi ráta, % ^{b)}	6,0
FE	Fejér	Alkalmazásban állók havi nettó átlag- keresete, forint ^{b)}	136 505
GY	Győr- Moson- Sopron	Öregségi átlagnyugdíj, forint ^{a)}	109 324
HA	Hajdú-Bihar	Tízezer lakosra jutó működő kórházi ágy ^{b)}	67
HE	Heves	Középiskolai tanulók száma a nappali oktatásban, fő ^{b)}	8 595
JÁ	Jász- Nagykun- Szolnok	Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevők száma, fő ^{b)} c)	5 418
KO	Komárom- Esztergom	Egy főre jutó GDP, ezer forint ^{d)}	2 210
		A kutatás-fejlesztés ráfordításai a GDP százalékában ^{d)}	0,16
NÓ	Nógrád	Ezer lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma ^{e)}	151
PE	Pest	Egy főre jutó beruházás, ezer forint ^{d)}	345
		Termőterület, ezer hektár ^{f)}	311
SO	Somogy	Egy főre jutó ipari termelés, ezer forint ^{b)}	1 592
SZ	Szabolcs- Szatmár- Bereg	Tízezer lakosra jutó épített lakás ^{b)}	3
		Kereskedelmi szálláshelyen eltöltött vendégéjszaka, ezer ^{b)}	171
TO	Tolna	Ezer lakosra jutó személygépkocsi ^{e)}	314
VA	Vas	Ezer lakosra jutó internet-előfizetés ^{b)}	227
VE	Veszprém	Autópályák, autóutak, km ^{b)}	99
		Működtetett vasútvonalak, km ^{d)}	174
ZA	Zala		

a) 2014. január 1-jei adat.

b) 2013. évi adat.

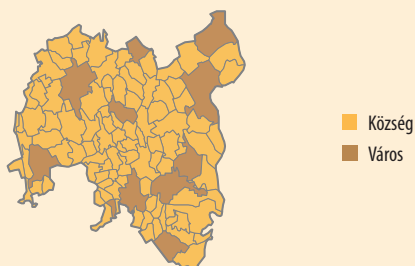
c) A megyében állandó lakóhellyel rendelkezők adata.

d) 2012. évi adat.

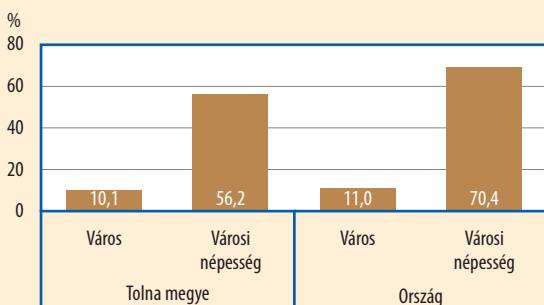
e) 2013. december 31-ei adat.

f) 2013. május 31-ei adat.

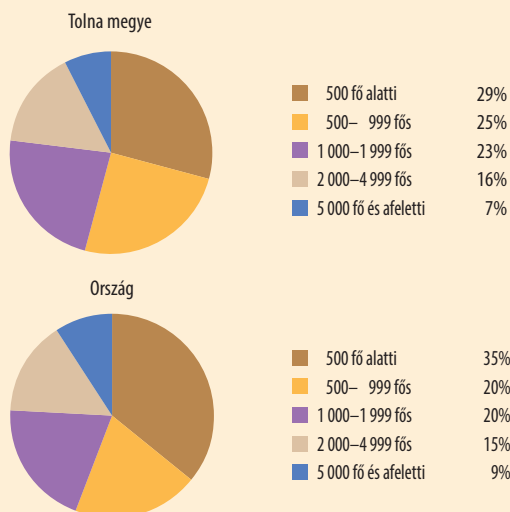
1. ábra A megye települései, 2014. január 1.

2. ábra A városok és a városi népesség aránya, 2014. január 1.

3. ábra A települések megoszlása népességnagyság-kategóriák szerint, 2013. január 1.

1. Néesség, népmozgalom

1.1. tábla A lakónéesség* alakulása és a főbb népmozgalmi események

Megnevezés	2011	2012	2013
Lakónéesség, január 1., ezer fő			
Férfi	111	111	110
Nő	120	120	120
Összesen	231	232	230
Ebből:			
megyeszékhelyen	34	34	34
többi városban	97	96	95
községekben	101	102	101
A lakónéesség korösszetétele, január 1., %			
14 évesek és fiatalabbak	14	14	14
15–64 évesek	69	69	69
65 évesek és idősebbek	18	17	18
Főbb népmozgalmi adatok			
Élvezületés, fő	1 807	1 945	1 915
Halálozás, fő	3 119	3 056	3 025
Házasságkötés, eset	820	832	833
Belföldi vándorlási különbözet, fő	-879	-581	-766

1.2. tábla A születéskor várható átlagos élettartam

(év)			
Nem	1990	2001	2012
Férfi	64,85	67,96	71,88
Nő	74,23	76,57	78,85

1.3. tábla Átlagéletkor

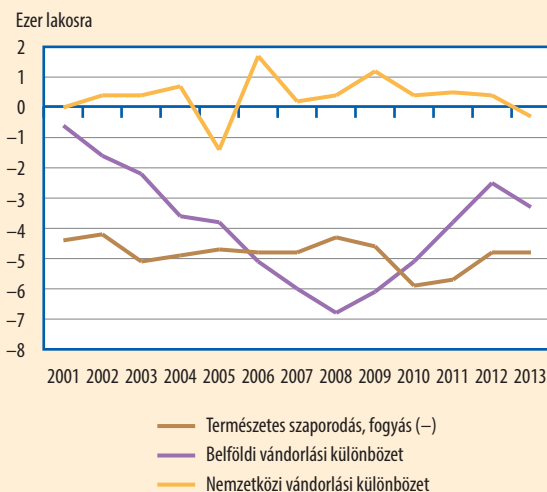
(év)			
Nem	1990	2001	2013
Férfi	35,5	37,2	40,3
Nő	38,8	41,3	44,8

* A 2011. január 1-jei lakónéesség a 2001. évi népszámlálás alapján, a 2012. és 2013. január 1-jei lakónéesség a 2011. évi népszámlálás alapján továbbvezetett adat.

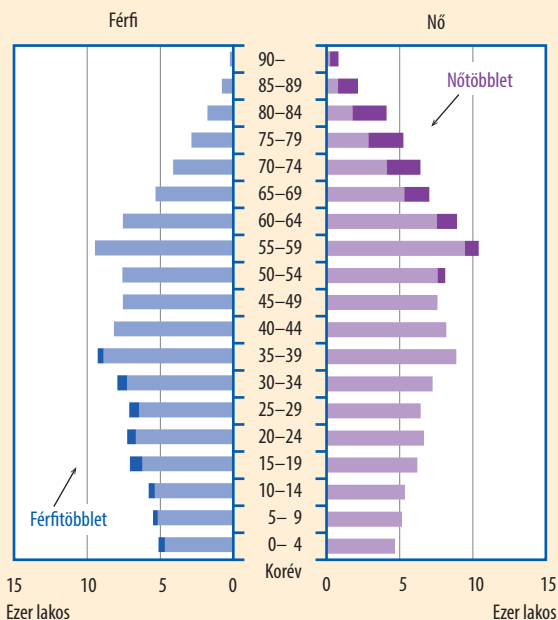
1. Ezer lakosra jutó természetes fogyás, 2013

(‰)

1.1. ábra A népességszámot alakító népmozgalmi események arányszámai

1.2. ábra A népesség száma nem és életkor szerint, 2013. január 1.

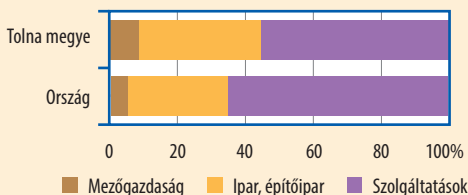

2.1. tábla A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása*

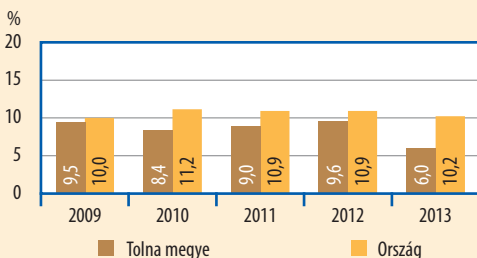
Megnevezés	2011	2012	2013
Foglalkoztatott, ezer fő	84,9	84,1	88,1
Ebből:			
középfokú végzettségű	57,0	54,4	57,2
diplomás	17,7	17,7	20,1
férfi	44,8	45,1	47,0
Munkanélküli, ezer fő	8,4	8,9	5,6
Ebből:			
legalább egy éve munkát keres ^{a)}	3,9	4,2	2,5
férfi	4,8	5,2	3,9
Gazdaságilag nem aktív, ezer fő	84,5	82,7	80,7
Ebből:			
szeretne dolgozni	14,1	12,7	12,3
nappali tagozatos tanuló	19,0	17,2	15,9
Aktivitási arány, %	52,5	52,9	53,7
Foglalkoztatási arány, %	47,8	47,9	50,5
Munkanélküliségi ráta, %	9,0	9,6	6,0

a) Az alacsony mintaelemszám miatt az 5,0 alatti értékek fenntartással kezelendők.

2.1. ábra A foglalkoztatottak megoszlása összevont nemzetgazdasági ágak szerint, 2013*

2.2. ábra A 15–74 éves népesség munkanélküliségi rátája*

* A KSH munkaerő-felmérése alapján.

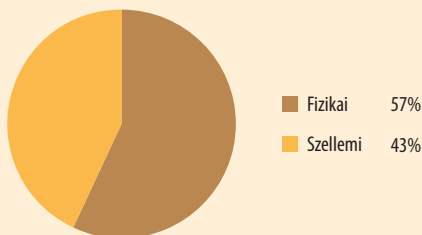
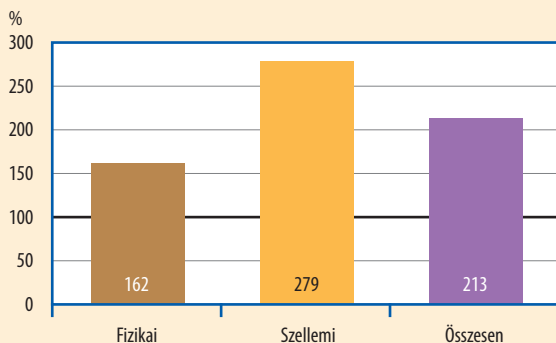
2. A 15–74 éves népesség foglalkoztatási aránya, 2013

(%)

2.2. tábla Havi bruttó átlagkereset állománycsoportok szerint*

Állománycsoport	2011	2012	2013
Forint/hó			
Fizikai foglalkozású	141 492	152 760	158 944
Szellemi foglalkozású	250 274	260 798	273 873
Összesen	188 403	199 333	208 404
Előző év=100,0			
Fizikai foglalkozású	106,1	108,0	104,0
Szellemi foglalkozású	104,7	104,2	105,0
Összesen	106,1	105,8	104,6

2.3. ábra A teljes munkaidőben alkalmazásban állók számának megoszlása állománycsoportonként, 2013***2.4. ábra** A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete a minimálbér százalékában állománycsoportonként, 2013*

* Az évközi intézményi munkaügyi-statisztikai adatgyűjtési rendszer alapján.

3.1. tábla Háziiorvosi, házi gyermekorvosi ellátottság

Megnevezés	2000	2011	2012
Háziiorvos és házi gyermekorvos összesen	171	156	148
Egy háziiorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakos, fő	1 471	1 469	1 554
Egy háziiorvosra jutó betegforgalom	11 303	12 826	13 090
Egy házi gyermekorvosra jutó betegforgalom ^{a)}	8 161	8 346	7 759

^{a)} Tanácsadás nélkül.

3.2. tábla Fekvőbeteg-ellátás

Megnevezés	2000	2012	2013
Működő kórházi ágyak száma	1 677	1 522	1 522
Működő kórházi ágyak tízezer lakosra jutó száma	69	66	67
Elbocsátott betegek száma, ezer	51	46	47
Ápolás átlagos tartama, nap	9	10	9
Ágykihasználás, %	76	77	76
Egynapos kórházi ellátás, ezer eset	..	6	6

3.3. tábla A járóbeteg-szakellátás leglátogatottabb rendeléseinek főbb adatai, 2012* (ezer)

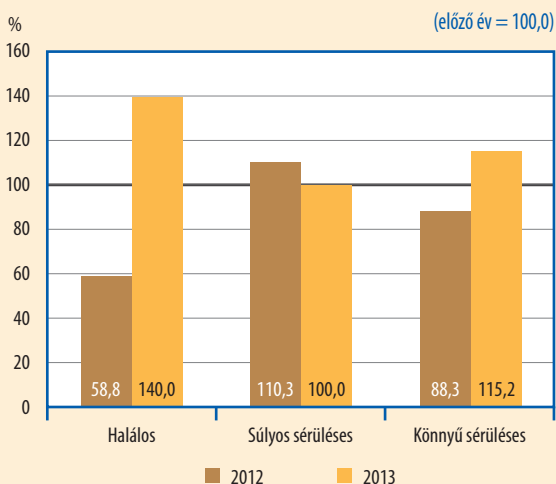
Megnevezés	Megjelenési eset	Beavatkozás	Teljesített szakorvosi munkaóra
Belgyógyászat	85	240	23
Sebészet	46	119	15
Képkalkító diagnosztika	110	250	26
Laboratóriumi diagnosztika	285	3 676	10
Fizioterápia	109	702	–
Reumatológia	49	329	12
Tüdőgyógyászat	58	143	10
Fül-, orr-, gégegyógyászat	46	153	11
Szemészet	46	221	13

* A MÁV adataival együtt. Az adatok csak a magyar biztosítás alapján végzett ellátásokat tartalmazzák.

3. A balesetet szenvedett személyek számának változása 2012 és 2013 között (%)

3.4. tábla Személy sérüléses közúti közlekedési balesetek és a balesetet szenvedett személyek

Megnevezés	2000	2012	2013
Balesetek			
Halálos	32	10	14
Súlyos sérüléses	171	118	118
Könnyű sérüléses	260	158	182
Összesen	463	286	314
Balesetet szenvedett személyek			
Meghalt	33	10	20
Súlyosan megsérült	210	125	128
Könnyen megsérült	407	204	269
Összesen	650	339	417

3.1. ábra A közlekedési balesetek számának alakulása**3.5. tábla Munkabalesetek**

Megnevezés	2000	2012	2013
Összesen	905	476	442
Ebből:			
halálos	6	1	1
csonkulásos	6	6	10
súlyos	10	3	2

4.1. tábla A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők, január

Megnevezés	2012	2013	2014
Ellátottak száma, fő			
Összesen	76 210	74 391	72 799
Ebből:			
öregségi nyugdíj	46 005	46 914	47 933
megváltozott munkaképességűeknek járó ellátás	17 453	16 455	15 661
Havi teljes ellátás átlagos összege, forint/fő			
Összesen	86 111	93 097	95 787
Ebből:			
öregségi nyugdíj	98 489	106 233	109 324
megváltozott munkaképességűeknek járó ellátás	61 499	66 015	67 184

4.2. tábla Bölcsődei ellátás, december 31.

Megnevezés	2011	2012	2013
Működő bölcsőde	10	10	10
Működő férőhely	424	414	404
Kisgyermeknevelő	79	74	71

4.3. tábla Alap- és nappali ellátásban részesülők

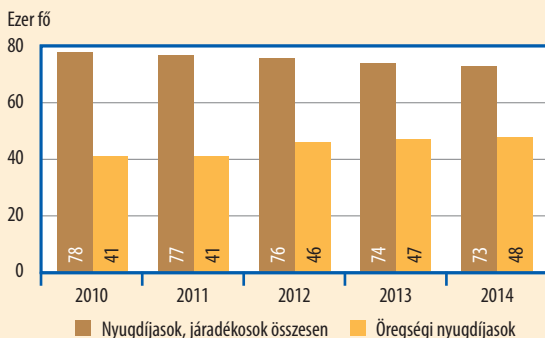
Megnevezés	2011	2012	2013
Idősek nappali ellátása	812	816	830
Szociális étkeztetés	3 701	3 833	3 990
Házi segítségnyújtás	1 801	1 855	1 905

4.4. tábla Gyermekvédelmi szakellátásban részesülők

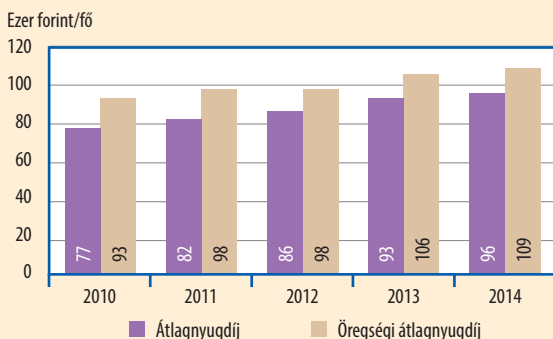
Megnevezés	2011	2012	2013
Gyermekotthonban nevelt kiskorú	197	203	165
Nevelőszülőnél nevelt kiskorú	256	287	302
Ápolást, gondozást nyújtó intézményben nevelt kiskorú	5	8	7
18 éves és idősebb gondozott	84	84	68
Összesen	542	582	542

4. Öregségi nyugdíjasok a népesség százalékában, 2014. január

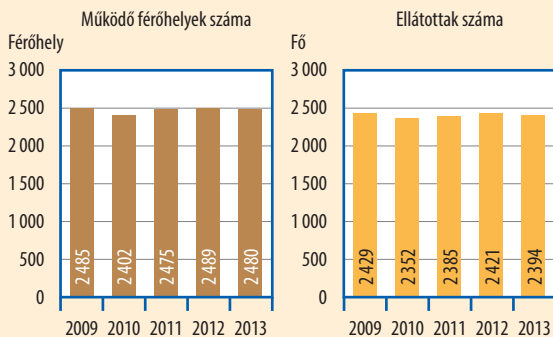
4.1. ábra A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma, január*

4.2. ábra Átlagnyugdíjak, január*

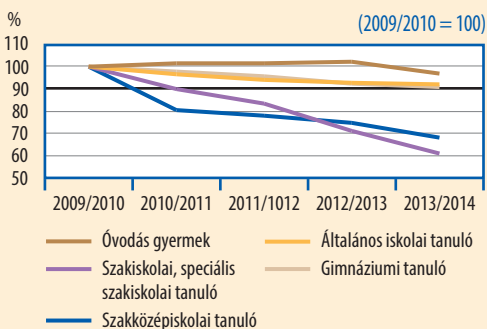
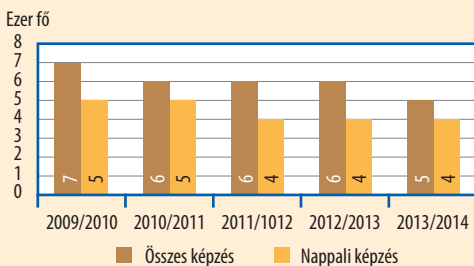
4.3. ábra A tartós és az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények főbb adatai

* A nyugdíjrendszer 2012. évi átalakítása miatt a 2012 előtti és utáni időszak adatainak összehasonlíthatósága erősen korlátozott.

5.1. tábla A köznevelési intézmények főbb adatai a nappali oktatásban, 2013/2014

Intézmény	Feladatellátási hely	Gyermek, tanuló	Egy gyermek-csoportra/ osztályra	Egy pedagógusra
			jutó gyermek, tanuló	
Óvoda	131	7 185	21	10
Általános iskola	106	16 424	19	9
Szakiskola, speciális szakiskola	25	3 047	19	10
Gimnázium	17	4 502	27	12
Szakközépiskola	18	4 093	24	10

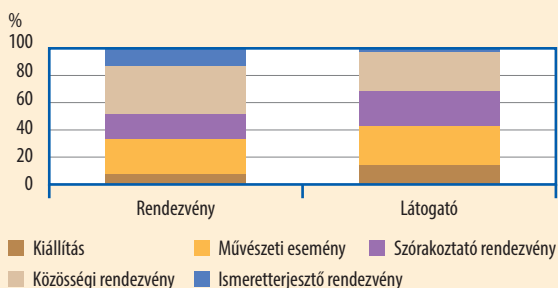
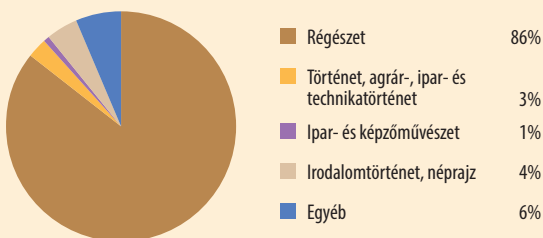
5.1. ábra Óvodai nevelésben, iskolai oktatásban részesülők a nappali oktatásban

5.2. ábra A felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók száma*

* A megyében állandó lakóhellyel rendelkezők. A főiskolai szintű, az egyetemi szintű és az osztatlan képzésben részt vevőkkel együtt.

5. Az ezer lakosra jutó általános iskolai tanulók száma a nappali oktatásban, 2013/2014

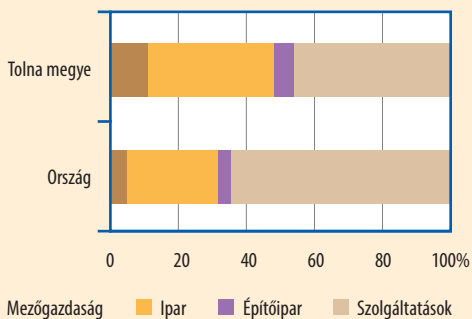
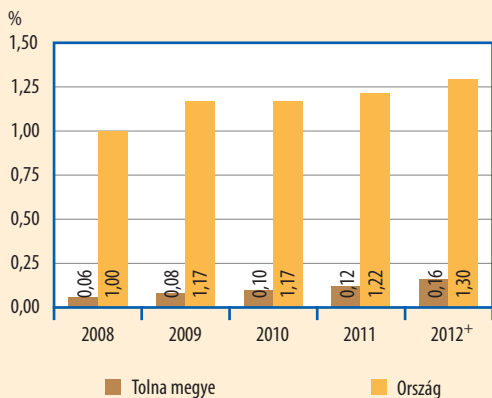
5.2. tábla A kulturális intézmények főbb adatai

Megnevezés	2011	2012	2013
Közművelődési intézmények			
Száma	162	158	190
Rendezvények száma	3 757	4 108	5 347
Látogatók száma, ezer	1 151	902	803
Muzeális intézmények			
Száma	24	25	24
Kiállítások száma	121	152	153
Látogatók száma, ezer	120	129	135
Települési könyvtárak			
Szolgáltatóhelyek száma	117	116	112
Beiratkozott olvasók száma, ezer	30	31	30
Könyvtári egységek száma, ezer	1 293	1 318	1 235
Kölcsönzött könyvtári egységek száma, ezer	516	473	451

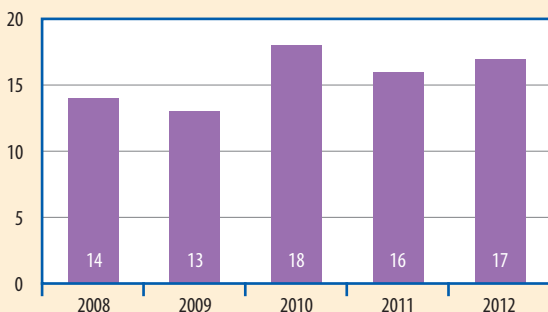
5.3. ábra Közművelődési intézmények rendezvényeinek és látogatóinak megoszlása, 2013**5.4. ábra A múzeumok leltározott tárgyi állományának megoszlása gyűjtemények szerint, 2013**

6.1. tábla A bruttó hazai termék alakulása

Megnevezés	2000	2005	2011	2012 ⁺
GDP piaci beszerzési áron, milliárd forint	264	364	481	510
Egy főre jutó GDP				
Ezer forint	1 050	1 491	2 088	2 210
Az országos átlag százalékában	82	68	75	78

6.1. ábra A bruttó hozzáadott érték megoszlása
főbb nemzetgazdasági ágak szerint, 2012⁺6.2. ábra A kutatás-fejlesztés ráfordításai
a GDP százalékában6. Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson az EU-27 átlagának százalékában, 2012⁺

6.3. ábra A kutató-fejlesztő helyek száma**6.4. ábra** A kutató-fejlesztő helyek számának megoszlása szektorok szerint, 2012**6.2. tábla** A kutató-fejlesztő helyeken dolgozók létszáma

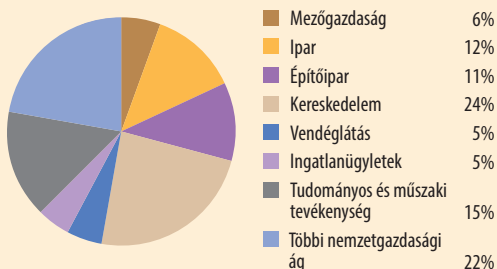
Megnevezés	2010	2011	2012
Tényleges létszám	210	192	228
Ebből:			
kutató-fejlesztő	89	94	84
segédszemélyzet	45	42	81
Az MTA tagja és a tudomány doktora vagy kandidátusa, PhD-, DLA-fokozattal rendelkező	26	23	20
Számított létszám ^{a)}	111	125	146
Ebből:			
kutató-fejlesztő	51	67	57
segédszemélyzet	35	36	64

^{a)} A kutatásra, kísérleti fejlesztésre fordított munkaidő arányában teljes munkaidejű dolgozókra átszámított adatok.

7.1. tábla A regisztrált gazdasági szervezetek száma, december 31.

Megnevezés	2011	2012	2013
Társas vállalkozás	7 893	7 987	7 753
Ebből:			
korlátolt felelősségű társaság	4 753	4 984	4 977
részvénytársaság	62	68	69
betéti társaság	2 741	2 604	2 388
Önálló vállalkozó	26 364	26 341	26 709
Ebből:			
főfoglalkozású	8 304	8 399	8 548
mellékfoglalkozású	11 031	11 266	11 580
Vállalkozás összesen	34 257	34 328	34 462
Nonprofit szervezet	2 801	2 818	2 844
Költségvetési és egyéb szervezet	466	442	450
Összesen	37 524	37 588	37 756

7.1. ábra A regisztrált társas vállalkozások megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2013. december 31.

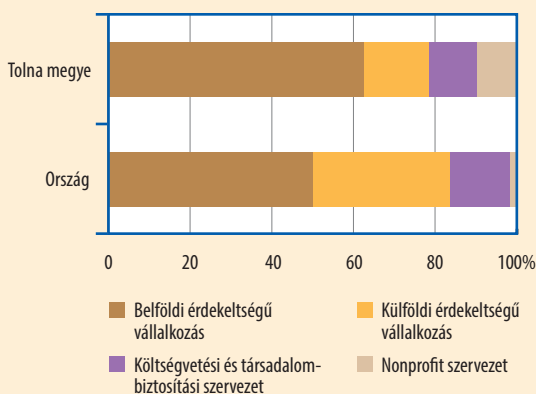
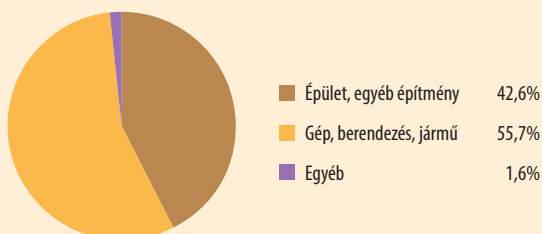
7.2. tábla A regisztrált társas vállalkozások száma létszám-kategória szerint, december 31.

Létszám-kategória, fő	2011	2012	2013
0– 9	7 293	7 372	7 150
10– 49	506	522	506
50–249	85	82	87
250–	9	11	10
Összesen	7 893	7 987	7 753

7. Ezer lakosra jutó regisztrált vállalkozás, 2013. december 31.

7.3. tábla A beruházások* teljesítményértéke és volumenindexe a kiemelt nemzetgazdasági ágakban, 2012

Nemzetgazdasági ág	Milliárd forint	Előző év = 100,0
Mezőgazdaság	7,3	98,4
Ipar	40,6	65,3
Kereskedelem	7,3	104,5
Szállítás és raktározás	5,4	97,0
Információ és kommunikáció	2,7	129,1
Ingatlanügyletek	0,9	11,4
Adminisztratív szolgáltatás	0,5	108,2
Közigazgatás	3,1	114,4

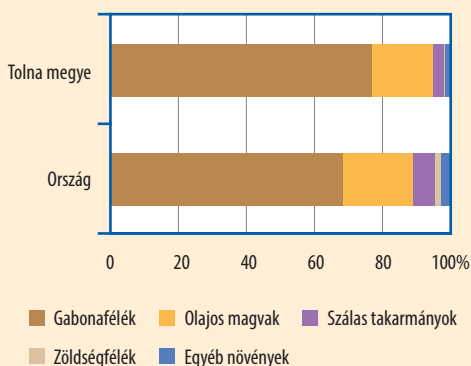
7.2. ábra A beruházások megoszlása* gazdálkodási forma szerint, 2012**7.3. ábra** A beruházások megoszlása* anyagi-műszaki összetétel szerint, 2012

* A beruházás helye szerint.

8.1. tábla A földterület művelési ágak szerint, május 31.

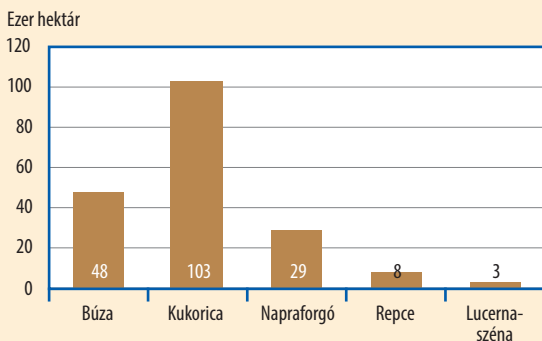
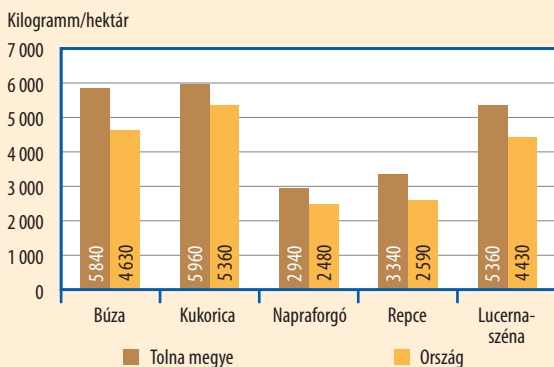
Művelési ág	2000	2013	
	hektár	2000=100,0	
Szántó	207 459	214 200	103,2
Konyhakert	3 022	2 800	92,7
Gyümölcsös	1 433	1 740	121,4
Szőlő	5 792	5 144	88,8
Gyep	29 903	17 260	57,7
Mezőgazdasági terület	247 609	241 144	97,4
Erdő	64 000	66 229	103,5
Nádas	1 442	1 350	93,6
Halastó	2 189	2 130	97,3
Termőterület	315 240	310 853	98,6
Művelés alól kivett terület	27 511	31 221	113,5
Összesen	342 751	342 074	99,8

8.1. ábra A főbb szántóföldi növénycsoportok aránya a vetésterületből, 2013. május 31.

8. A mezőgazdaság aránya a bruttó hozzáadott értékből, 2012

(%)

8.2. ábra A főbb szántóföldi növények betakarított területe, 2013**8.3. ábra** A főbb szántóföldi növények termésátlaga, 2013**8.2. tábla** Az állattenyésztés főbb mutatói, 2013. december 1.

Megnevezés	Szarvasmarha	Sertés	Juh	Tyúk
Főbb gazdasági haszonállatfajok állománya				
Tolna megye, ezer egyed	27	139	46	501
Az országos százalékában	3,5	4,7	3,7	1,8
Száz hektár mezőgazdasági területre jutó egyed				
Tolna megye	11	58	19	208
Ország	14	55	23	536

KO 7 351

GY 5 859

FE 4 476

VA 3 208

BO 3 076

JÁ 2 984

HE 2 821

BA 2 807

HU 2 391

VE 2 157

BP 2 044

ZA 2 023

PE 1 713

CS 1 641

TO 1 592

SO 1 379

HA 1 287

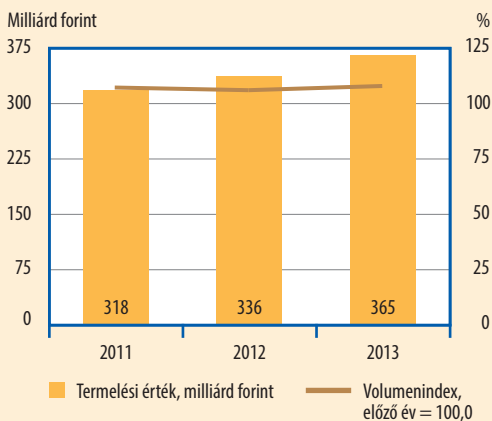
BÉ 1 010

SZ 980

NÓ 845

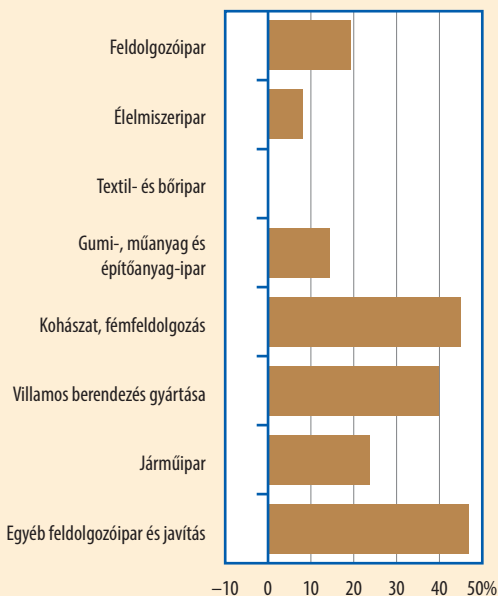
BA 841

9.1. ábra Az ipari termelés értéke és volumenindexe*

* A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.

9.2. ábra A főbb feldolgozóipari ágazatok termelési volumenének változása az előző évhez képest, 2013*

* A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

9. Egy főre jutó ipari termelés értéke, 2013*

(ezer forint)

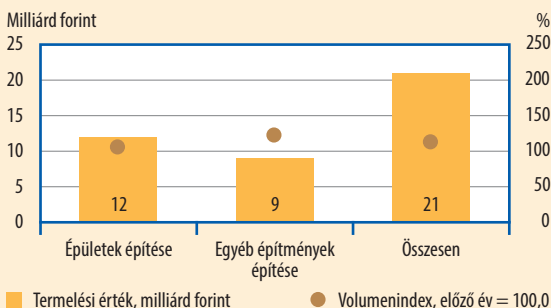
* A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.

9.1. tábla A feldolgozóipar főbb ágazatainak jellemzői, 2013*

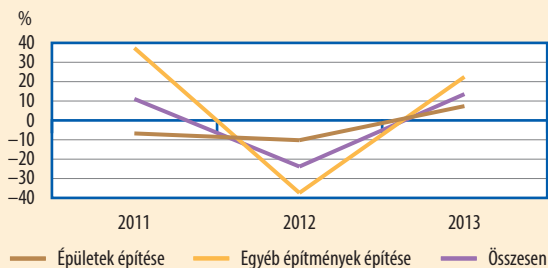
(%)

Ágazat	Termelés	Alkalmazás- ban állók	Export részaránya az összes értékesítésből
	megoszlása		
Feldolgozóipar	100,0	100,0	60,6
Ebből:			
élelmiszeripar	32,5	13,7	13,5
textil- és bőripar	17,8	28,1	89,0
gumi-, műanyag és építőanyag- ipar	1,5	3,6	48,5
kohászat, fémfeldolgozás	18,0	20,5	86,0
villamos berendezés gyártása	19,4	15,0	91,0
járműipar	6,8	10,4	84,8
egyéb feldolgozóipar és javítás	2,8	6,2	27,1

* A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

9.3. ábra Az építőipari termelés értéke és volumenindexe, 2013*

* A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

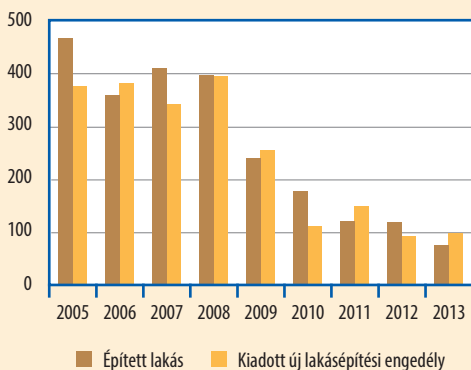
9.4. ábra Az építőipari termelés volumenének változása az előző évhez képest*

* A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

10.1. tábla Lakásállomány, laksűrűség, január 1.

Megnevezés	2012	2013	2014
Lakásállomány	98 020	98 083	98 125
Ebből:			
1 szobás	4 982	4 978	4 976
2 szobás	28 000	27 995	27 988
3 szobás	38 869	38 879	38 896
4 és több szobás	26 169	26 231	26 265
Száz lakásra jutó személy	236	236	232

10.1. ábra Az épített lakások és a kiadott építési engedélyek számának alakulása

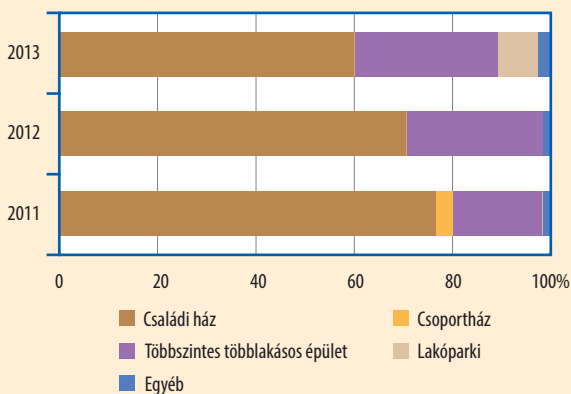
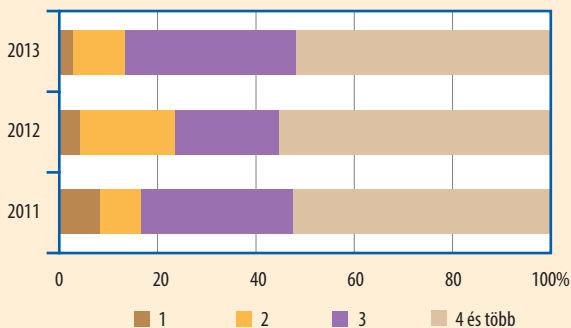
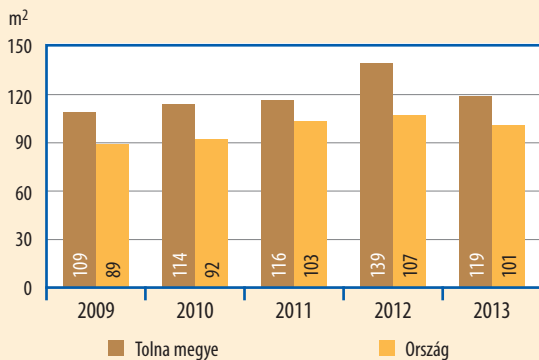

10.2. tábla Az épített és a megszűnt lakások

Megnevezés	2011	2012	2013
Épített lakások száma	120	119	75
Ebből:			
természetes személy által	98	90	57
vállalkozás által	21	29	18
Átlagos alapterület, m ²	116	139	119
Megszűnt lakások száma	66	56	33

10. Tízezer lakosra jutó épített lakás, 2013

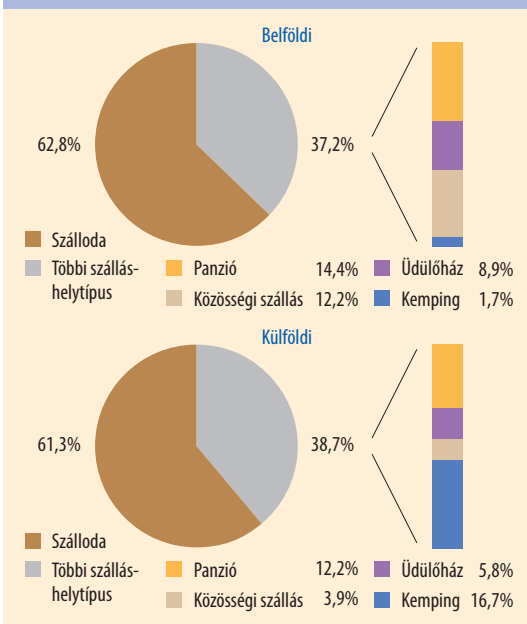
10.2. ábra Az épített lakások megoszlása építési forma szerint**10.3. ábra** Az épített lakások megoszlása szobaszám szerint**10.4. ábra** Az épített lakások átlagos alapterülete

11.1. tábla A szálláshelyek kapacitása és vendégforgalma

Megnevezés	2011	2012	2013
Kereskedelmi szálláshelyek			
Egységek száma ^{a)}	66	66	66
Férőhelyek száma ^{a)}	4 367	4 500	4 485
Vendégek száma	67 276	71 797	73 858
Ebből: külföldi	8 061	8 352	8 836
Vendégéjszakák száma	147 647	156 966	171 144
Ebből: külföldi	21 698	22 227	23 687
Egyéb szálláshelyek			
Vendéglátók száma ^{b)}	670	696	618
Férőhelyek száma ^{b)}	3 456	3 557	3 035
Vendégek száma	9 920	9 711	12 962
Ebből: külföldi	1 917	1 377	2 410
Vendégéjszakák száma	32 982	30 046	42 424
Ebből: külföldi	8 859	8 183	12 280

^{a)} Július 31-én.^{b)} December 31-én.

11.1. ábra A kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak szálláshelytípusok szerinti összetétele, 2013

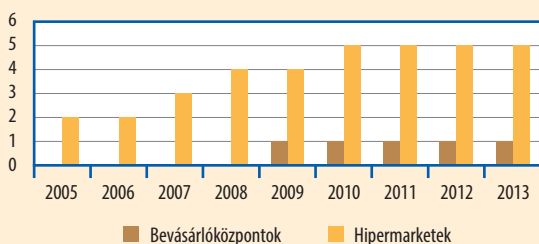
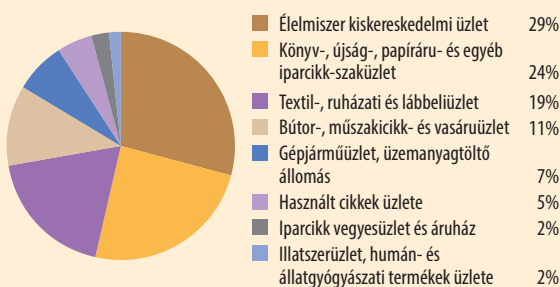

11. A férőhelyek kapacitáskihasználtsága a kereskedelmi szálláshelyeken, 2013 (%)

11.2. tábla A kiskereskedelmi üzletek adatai az év végén

Megnevezés	2011	2012	2013 ^{a)}
Száma összesen	4 005	4 123	3 976
Ebből:			
bevásárlóközpontban működő	–	–	–
hipermarketben működő	110	101	94
Alapterület összesen, ezer m²	437	418	418
Átlagos alapterület, m ²	109	101	105

^{a)} A 2013. július 1-jétől alakult nemzeti dohányboltok adatai nélkül.

11.2. ábra A bevásárlóközpontok és hipermarketek számának alakulása**11.3. ábra** A kiskereskedelmi üzletek megoszlása üzlet-típusonként, 2013. december 31.**11.3. tábla** Vendéglátóhelyek üzlettypusok szerint

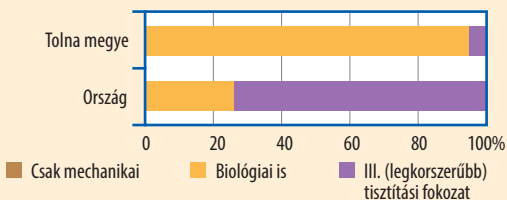
Megnevezés	2011	2012	2013
Étterem, büfé	431	426	430
Cukrászda	59	60	65
Italüzlet és zenés szórakozóhely	483	471	450
Munkahelyi, rendezvényi és köz- étkeztetést végző vendéglátóhely	147	139	138
Összesen	1 120	1 096	1 083

12.1. tábla Környezetvédelmi beruházások és folyó környezetvédelmi ráfordítások*

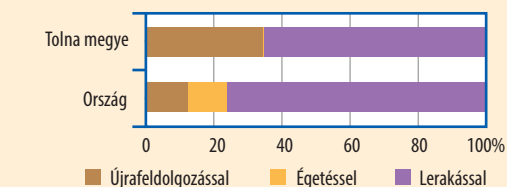
	(millió forint)		
Megnevezés	2010	2011	2012
Közvetlen beruházások	980	1 772	375
Integrált beruházások	636	1 365	879
Összesen	1 616	3 136	1 254
Szervezetten belüli, folyó ráfordítások	657	625	1 154
Külső szolgáltatóknak fizetett díjak	1 177	1 162	1 098

* A 99 főnél többet foglalkoztató gazdálkodó szervezetek esetében, a beruházó székhelye szerint.

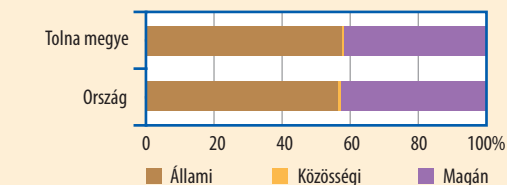
12.1. ábra A tisztított szennyvíz megoszlása tisztítási fokozat szerint, 2012

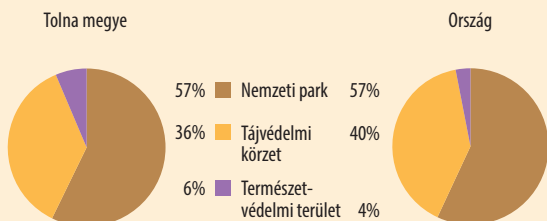
12.2. ábra A hulladék kezelése, ártalmatlanítása, 2013

12.3. ábra Az erdőterület megoszlása tulajdoni jelleg szerint, 2013

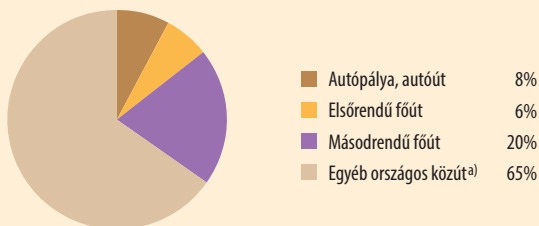
12. Ezer lakosra jutó személygépkocsi, 2013

12.4. ábra Az országos jelentőségű védett területek összetétele, 2013**12.2. tábla** Információ, kommunikáció

Megnevezés	2011	2012	2013
Postai szolgáltatóhelyek száma	91	91	91
Távbeszélő fővonalak	67 754	70 896	71 619
Ezer lakosra jutó távbeszélő fővonal	293	308	314
Kábeltelevízió hálózatba bekapcsolt lakás	61 613	63 929	64 137
Ezer lakosra jutó kábeltelevízió hálózatba bekapcsolt lakás	266	278	281
Internet-előfizetések száma	47 534	50 253	51 660

12.3. tábla Személygépkocsi-állomány

Megnevezés	2011	2012	2013
Személygépkocsi	70 325	70 683	71 617
Ebből: benzinüzeműek aránya, %	76	75	73
Ezer lakosra jutó személygépkocsi	304	307	314

12.5. ábra Országos közutak megoszlása útjelleg szerint, 2013

a) Összekötő, bekötő-, állomáshoz vezető, autópályára és autóútra fel-, illetve levezető út.

Tolna megyei portré

Adottságok

„Szántó barnítja távolabb a zöldet
pilledt jószága már alig kocog...”

Babits Mihály: Tájkép

Tolna megye a Duna jobb partján, a Dunántúli-dombság és az Alföld találkozásánál fekszik. **Területe és lakossága** alapján az egyik legkisebb és legritkábban lakott megyének számít. A természeti értékekben gazdag, mintegy 3700 km²-es tájon, a zömmel kis és közepes népességnagyságú településeken alig 230 ezren élnek. Népsűrűsége 62 fő/km², a 3. legalacsonyabb az ország 19 megyéje közül.

A megyének 109 települése van, közülük 11 város, 98 község. Ezek közül legnépesebb a 33 és fél ezer fős **Szekszárd**, amely egyben az ország legkisebb megyeszékhelye. Ezt követi 19–19 ezres lélekszámmal Paks, amely az atomerőműnek köszönhetően hazánk egyik legdinamikusabban fejlődő városa, valamint Dombóvár, a Baranya–Somogy határán fekvő, fürdőjéről és vasúti csomópontjáról ismert járási székhely. Mellettük további 2 város, Bonyhád és Tolna lakónépessége meghaladja a 10 ezer főt. A megye településszerkezete jellemzően **aprófalvas** jellegű, a községek több mint felében a lakosság száma nem éri el az ezret, az 500 fő alatti törpefalvak aránya 30%.

A Duna vonalában lévő települések a térségen áthaladó 6. sz. főútnak és az M6-os autópályának köszönhetően jól kapcsolódnak az ország **közlekedési** hálózatához. A megyeszékhely 140 km távolságban fekszik Budapesttől és 50 km-re a horvát határtól. A megye „átellenében” élők számára az M7-es autópálya érhető el könnyen, míg a belső részekben jelentős közlekedési, és egyben gazdasági, szolgáltatási elmaradás tapasztalható. Nem véletlen tehát, hogy 11 városából 7 a megyehatáron található.

A megye egész területe változatos **természeti értékekkel** büszkélkedhet. Északról a Mezőföld termékeny tája nyúlik be, keleten 101 km-en át, természetes határként húzódik a Duna, délről a Mecsek, nyugatról a Somogyi-dombság határolja. Felszínén épp úgy megtalálhatóak az árvalányhajas, homokos puszták, mint a völgyekkel szabdaltnak, összefüggő erdőség borította dombvidékek. Hazánk legnagyobb, zömében erdővel borított ártere, a Gemenc közel 20 ezer hektáron terül el. Az 1977 óta védett

természetvédelmi területet az ország legszebb és legértékesebb trófeáit növesztő gímszarvas-állománya tette világhírűvé. Nem kevésbé híresek a gyulai vadrezervátum dámvadjai, évről évre sok hazai és külföldi vadászt vonzva.

Éghajlata átmenetet képez az Alföld és a Dunántúl klímája között. A megye nagy része napfényben igen gazdag, különösen a Dél-Mezőföld és a Sárköz, ahol a napsütéses órák száma meghaladja az évi 2000 órát. A megye ásványi nyersanyagokkal nem rendelkezik, legnagyobb „kincse” a termőföld, amelynek átlagos aranykorona-értéke csak Békésben magasabb. A talaj minősége kedvező feltételeket teremt a növénytermesztésnek, különösen a kalászos gabona és a kukorica számára.

Tolna színes és fordulatos **történelmi múltjáról** a rendkívül gazdag régészeti leletanyaga mesél. Már az őskorban is lakott terület volt, később is számos kultúrának és népcsoportnak adott otthont. A római korban Pannonia provincia keleti határát jelentette. A Birodalom védelmét szolgáló erődvonal, a „limes” szerepel a magyar világörökségi várományos helyszínek listáján. A középkorban – a mostaninál nagyobb területen – több mint 500 lakott települése volt, 100 ezer fő körüli lakossággal. A törökidőszak következtében a megye nagy része lakatlanná vált, amit németekkel és magyarokkal újranépesítettek. A II. világháborút követő időszak legfontosabb változása a lakosságcsere volt, amelynek során az itt élő németeket kitelepítették, és helyükre főként bukovinai székely és felvidéki magyar családokat hoztak.

A soknemzetiségű megye **népművészete** a leggazdagabb és a legszínesebb Magyarországon. Közülük is kitűnik Sárköz, ahol a mai napig őrzik a református lakosság által kialakított népi hagyományokat.

1. kép Tolnai táj

Fényképezte: Pécsi Attila

2. kép A szekszárdi apátság romjai

Fényképezte: Pernecker Imre

Szekszárdon működik hazánk egyetlen német nyelvű színháza, a Deutsche Bühne Ungarn.

Az alapvetően mezőgazdasági arculatú vidéket sokáig kizárólag szarvasmarha-tenyésztéséről és bortermeléséről ismerték az országban. A **Paksi Atomerőmű** megépítése sok szempontból fellendülést hozott a megyének, de mint idegenforgalmi attrakció is népszerű, látogató központját évente több ezren tekintik meg.

Társadalom

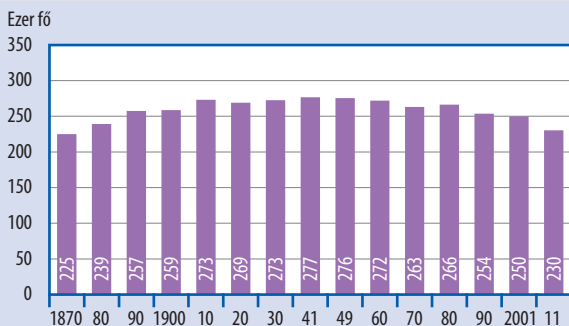
A hivatalos magyar népszámlálások történetében Tolna megye **népessége** a II. világháború idején volt a legmagasabb, 277 ezer fő, majd az ezt követő censusok egyre csökkenő lélekszámot jeleztek. A legutóbbi népszámláláskor alig 230 ezer személyt regisztráltak. 2001 és 2011 között az országosnál (2,6%) jóval nagyobb mértékben, 7,7%-kal csökkent a lakosság száma, amivel a három legnagyobb népességfogyást elszenvedő megye (Békés, Nógrád és Tolna) közé tartozott.

Tolnában az országoshoz hasonlóan csökkent az élveszületések és a halálozások száma, a kettő eredőjeként számított természetes fogyás némileg mérséklődött. 2013-ban 1900 gyermek született, és 3000-en haltak meg. Mind az élveszületések, mind a halálozások száma mintegy 2–2%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól, így összességében 1%-kal mérséklődött a népesség természetes fogyása. 2014 január–márciusában tovább rom-

lott a születésszám a megyében, az egy évvel korábbinál 5%-kal kevesebb (országosan 1%-kal több) gyermek született. Az ezer lakosra vetített természetes **népmozgalmi mutatók** továbbra is kedvezőtlenebbek az országos átlagnál.

1. ábra A népesség számának alakulása a megyében, 1870–2011

Az elmúlt év során 850 házasságot kötöttek a megyében, ez 2%-kal felülmúlta a 2012. évit. Ez év első három hónapjában 103 pár kelt egybe, 16-tal több, mint egy éve.

Az országoshoz hasonlóan Tolna megye lakosságát is az **előregedés** jellemzi. Évről évre csökken a gyermekek, ugyanakkor nő az idősek száma és aránya. 2013-ban a megye lakosságának 14%-a gyermek, 69%-a aktív korú (15–64 éves) volt, 18%-a pedig már betöltötte a 65. életévét. A fiatalok aránya némileg elmaradt az országos átlagtól, az időseké kissé meghaladta azt. Az öregezési index értéke (a 100 gyermekkorúra jutó 65 év felettek száma) 2001 óta 90-ről 129-re emelkedett.

1. tábla A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása

(%)

Mutató	2009	2010	2011	2012	2013
Aktivitási arány	52,0	52,0	52,5	52,9	53,7
Foglalkoztatási ráta	47,1	47,6	47,8	47,9	50,5
Munkanélküliségi ráta	9,4	8,4	9,0	9,6	6,0

A legutóbbi két census közötti időszakban tovább javult a népesség **iskolázottsága**, 5,5 százalékponttal nőtt a közép-, és 4-gyel a felsőfokú végzettséggel rendelkezők népességben belüli aránya, míg a legfeljebb általános iskolai végzettségűeké 4 száza-

lékponttal csökkent. A képzettségi mutatók a növekedés ellenére elmaradnak az országos átlagtól, Tolna a megyék rangsorában az utolsó harmadban szerepel. Az iskolázottság szintje a megyén belül Szekszárdon volt a legmagasabb, mivel a továbbtanuló vidéki fiatalok jellemzően csak kis számban tértek vissza lakóhelyükre. Tolnában a népesség egyötöde beszélt az anyanyelvén kívül még egy vagy több – főként német és angol – nyelvet.

JAVULÓ FOGLALKOZTATOTTSÁGI MUTATÓK

Tolna megye munkaerő-piaci jelzőszámai a javuló tendencia mellett – a munkanélküliségi ráta kivételével – elmaradnak az országos átlagtól. 2013-ban a 15–74 éves népesség körében a **gazdaságilag aktívak aránya** 54%-ot tett ki, aminél csak Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén és Somogy megyék mutatója volt alacsonyabb. A foglalkoztatottak száma 4 ezer fővel bővült, a **foglalkoztatási ráta** az előző évhez képest jelentősen, 2,6 százalékponttal emelkedett. A **munkanélküliek száma** 2012 óta nagymértékben lecsökkent, a ráta értéke az országos 10,2%-kal szemben csak 6,0% volt, ami alapján a megye a főváros és a megyék sorrendjében igen előkelő helyet foglalt el.

Az **alkalmazásban állók** száma 2013-ban mind a megyében, mind országosan 1%-kal emelkedett, a növekedés a közfoglalkoztatás bővülésével összefüggésben a költségvetési területen erőteljesebb volt (5,2%), mint a versenyszférában (0,7%). Egy év alatt a teljes munkaidőben alkalmazottak bruttó átlagkeresete 4,6, a nettó 5,8%-kal emelkedett. A legkevesebbet a vendéglátásban, a legtöbbet az energiaiparban dolgozók keresték, havonta átlagosan 78, illetve 407 ezer forintot.

Tolna megyében 2013 decemberében 10,7 ezer **álláskeresőt** tartottak nyilván, 27%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban, köszönhetően az aktív foglalkozáspolitikai eszközökkel támogatottak magas számának.

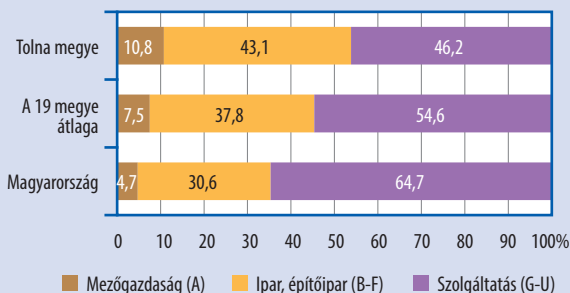
A **személyi jövedelemadó** vizsgálata közvetlenül az ott élők anyagi helyzetét, közvetve a megye gazdasági fejlettségét is mutatja. 2012-ben – az országos átlaghoz hasonlóan – Tolna népességének 43%-a tartozott az adófizetők körébe. A megyében a nemzet teljes adóköteles jövedelmének mindössze 2,1%-a, 175 milliárd forint keletkezett, amely arány alacsonyabb a népességből, illetve a foglalkoztatottakból képviselt hányadnál. Egy tolnai adófizetőnek 1 millió 730 ezer forint jövedelem után kellett adót fizetnie, ami éves szinten 160 ezer forinttal kevesebb az országos átlagnál.

Gazdaság

Gazdasági teljesítménye alapján Tolna megye a közepesen fejlett térségek közé tartozik. A 2012. évi előzetes adatok szerint a **bruttó hazai termékből (GDP)** beszerzési áron számolva 510 milliárd forinttal, arányát tekintve 1,8%-kal részesedett. **Egy tolnai lakosra** az országos átlag háromnegyede, 2210 ezer forint GDP jutott. Fajlagos teljesítménye alapján a főváros és a 19 megye rangsorában a 8. helyet foglalta el, jóval megelőzve a régió másik két megyéjét.

A megye ágazati szerkezete a bruttó hozzáadott érték alapján nagymértékben eltér az országostól: meghatározó a mezőgazdaság, az erdőgazdálkodás, a halászat (11%), az ipar (37%), átlag feletti részesedésüket a termőhelyi adottságoknak, illetve az energiaszektorának köszönheti. Az ipari ágazatok közül a feldolgozóipar aránya a főváros után itt a legalacsonyabb (12%), az építőipar részesedése országosan a legmagasabb (6%). A szolgáltatásokból származó teljesítmény aránya a többi megyéhez képest igen alacsony (46%), míg Budapesten, ahol a legerősebb, meghaladja a 80%-ot.

2. ábra A GDP megoszlása összevont gazdasági ágak szerint, 2012

Tolna megye korábban sem tartozott az iparilag fejlett megyék közé. Habár az **ipar** teljesítménye 2013-ban tovább bővült, és a termelés volumene az országosnál jobban, 8%-kal növekedett, a megyei összteljesítmény azonban meglehetősen alacsony maradt. Egy lakosra 1 millió 600 ezer forint ipari kibocsátás jutott, ami az országos átlag kétharmada.

Ipari struktúrájában meghatározó jelentőségű az energiaszektor, ezen belül nem csak a megye, hanem az ország egyik

legnagyobb termelőüzeme, az 1983 óta működő Paksi Atomerőmű. 2013-ban a hazai villamosenergia-termelés több mint 50%-át állította elő. Bár a megye jellemzően mezőgazdasági jellegű, az erre épülő feldolgozóipar jelenléte szerény. Említést a tejipar érdemel, amely Szekszárdon és Dombóváron tölt be fontos szerepet.

Tolnában az **építőipar** az országosnál nagyobb súllyal bír. Az ágazat teljesítménye 2013-ban 14%-kal bővült, a vállalkozások termelési értéke 21 milliárd forint volt. A megyei székhelyű szervezetek építőipari teljesítménye az országosnak mindössze 1,6%-át tette ki. A tolnai termelés 56%-a épületek, 44%-a egyéb építmények kivitelezéséből származott. Utóbbi építményfőcsoport 23%-os növekedése az út- és közműépítési munkákból származott.

A **lakásépítések** száma 2013-ban az elmúlt évtizedek legalacsonyabb értékét mutatta. Mindössze 75 új lakás használatbavételére adtak ki engedélyt, ami a 60 évvel ezelőttinek kevesebb mint a fele.

ÁTKELÉS A DUNÁN

Tolna megyéből indulva három **hídon** juthatunk át a Duna túlsópartjára:

Türr István híd: Bátaszék határában, de már a szomszédos megye területén ível át a folyón a bajai közúti-vasúti híd. 1906–1908 között építették és ez hazánk legdélibb Duna-hídja. A II. világháború idején elpusztult, de fontossága miatt hamar újjáépítették, és 1950-ben ismét átadták a forgalomnak.

Beszédes József híd: Dunaföldvár jelentős csomóponttá vált azért, hogy az 52. sz. főúton Kecskemét felé tartók itt kelhetnek át a Dunán. A hidat 1930-ban avatták fel, ezt követően 70 évig vasúti forgalom is futott rajta.

Szent László híd: Szekszárdtól északra köti össze a Dunántúlt az Alfölddel. Rajta vezet át az M9-es autóút. A forgalomnak 2003-ban adták át. 73 év után ez volt az első olyan híd a Dunán, amely nem a fővárosban épült.

A hidakon kívül még két helyi jelentőségű **komp**átkelő működik a megyében:

Paks és Géderlak között naponta közlekedik járat, 50 tonnás teherbírással.

Gerjent és Kalocsát a 2012-ben felújított, 40 tonna teherbírású komp köti össze.

A harmadik, a Dombori–Fajsz járat működtetését épp a szekszárdi híd megépítése tette szükségtelemmé.

Élénkült a **beruházási aktivitás**. A gazdasági szervezetek 2013 során 10 milliárddal költöttek többet fejlesztésre, mint egy évvel korábban. A térségben összesen 55 milliárd forint értékű új beruházás valósult meg, az országos teljesítményérték 1,5%-a. Egy lakosra vetítve az országosnak kétharmada, 240 ezer forint teljesítményérték jutott, e fajlagos összeg Tolnának a 10. helyet biztosította a megyék csökkenő rangsorában. A legnagyobb beruházónak számító energiaipar 5%-kal, a feldolgozóipar 43%-kal fordított többet fejlesztésre.

KIMAGASLÓ TERMÉSÁTLAGOK

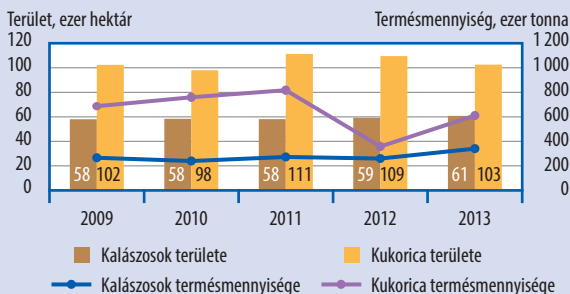
Tolna megye gazdasági életében mindig meghatározó a **mezőgazdaság**. A térség mezőgazdasági jellegét igazolja, hogy az agrárium hozzájárulása a megyei bruttó hozzáadott értékhez az országra jellemző arány több mint kétszerese. Ez főként a kiváló termőhelyi adottságoknak köszönhető, a tolnai szántóterületek átlagos aranykorona értéke (26 AK) a második legmagasabb az országban.

A művelési ágak szerkezete az országostól eltérő. Legszembetűnőbb különbség a mezőgazdasági és a termőterület igen magas, 70, illetve 91%-os aránya. Az összes földterület kétharmadát a termelés szempontjából legfontosabb művelési ág a szántó foglalja el, további egyötödét erdő borítja.

A szántóföldön – a kalászos gabonákat megelőzve – a kukorica **vetésterülete** a legnagyobb. Az elmúlt évben búzát 48, kukoricát 109 ezer hektáron termesztettek.

A két legfontosabb olajipari növény a napraforgót és a repcet. 2013-ban az utóbbi évek legnagyobb területéről, együttesen 36 ezer hektárról takarították be. Termesztését az ágazat jöve-

3. ábra A kalászosok és a kukorica területe és termésmennyisége

delmezősége nagyban befolyásolja. Az emberi táplálkozás szempontjából fontos burgonyát évről évre egyre kisebb (220 ha) területen termesztik, a cukorrépa vetésterülete ugyan alacsony (1500 ha), de évek óta változatlan.

2013-ban a **termésátlagok** alapján Tolna a 19 megye közül a búzánál, a repcénél és a napraforgónál az első, a kukoricánál a harmadik, a cukorrépánál az ötödik, a burgonyánál a hetedik helyen szerepelt.

A megye másik jellegzetessége a **szőlő** művelési ág országosnál magasabb, 1,5%-os részesedése. A szőlőtermesztéshez csaknem a megye teljes területén kitűnőek a domborzati és klimatikus viszonyok és a talajadottság. Az ültetvények területe 5100 hektár. A megye 109 településéből 59 a két borvidék – a szekszárdi, vagy a tolnai – egyikébe tartozik.

A **szarvasmarha**-tenyésztésnek évszázados hagyománya van e vidéken, elég említenünk a bonyhádi vöröstarka tájfajtát. A megye gazdaságaiban 2013. decemberben 27 ezer szarvasmarhát tartottak. Az állomány korábban tapasztalt évről évre való visszaesése úgy tűnik megtorpant, míg a 139 ezer **sertés**nél tovább folytatódott az állomány csökkenése.

Kiemelt értékeink

TOLNA MEGYE BORVIDÉKEI

„Ott a szőlőhegy, a tömzsi prэшáz
mely előtt ülve ha szertenéztem,
dallá ringott bennem kétség és láz...”

Babits Mihály: Hazám

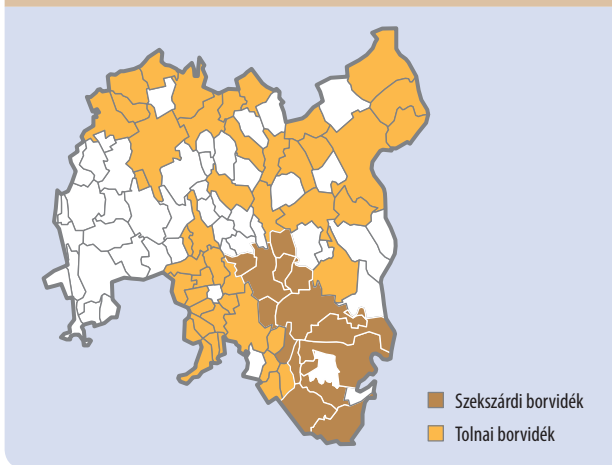
BOR ÉS TÁJ

Hazánk szinte egész területe alkalmas szőlőművelésre, de a különböző termőtájak közül kiemelkednek a legkiválóbb szőlőtermesztő területek, a borvidékek. A hasonló természetföldrajzi adottságokkal és történelmi háttérrel bíró termőtájakat az adott vidékre jellemző, hasonló karakterű borok teszik ismertté.

Hazánk 7 borrégiója 22 borvidéket foglal magába. A Pannon borrégió négy borvidékéből kettő található Tolna megyében: a Szekszárdi és a Tolnai.

A **Szekszárdi** az egyik legrégebbi – közel kétezer éves – **történelmi borvidékünk**. A Sárköztől nyugatra húzódik, észak-déli irányban a Szekszárdi-dombság, melynek keleti oldalán találha-

4. ábra A Szekszárdi és a Tolnai borvidék térképe

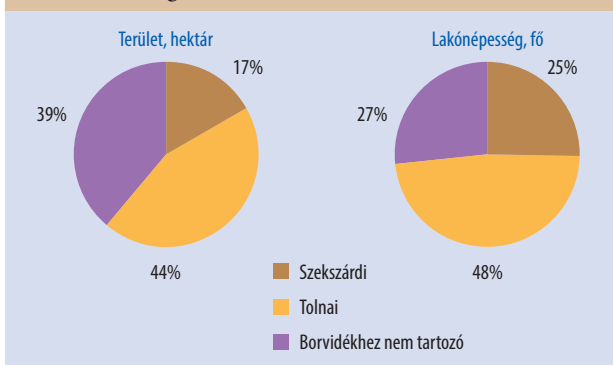
Forrás: KSH.

tók azok a dűlők, amelyek oly híressé tették az itteni vörösbort. Éghajlata mérsékelten kontinentális, ritkán vannak tavaszi és őszi fagyok, viszont helyenként aszályos időszakokkal kell számolni. A nyarak melegek és szárazak, a napsütéses órák száma magas, ami kedvez a későn érő fajtáknak. A szőlőhegyek termőtalajának felső rétege leggyakrabban agyag és lösz, ezért a talajerózió ellen folyamatosan védekezni kell. A termőterület nagysága 2600 hektár, a birtokszerkezet elaprózódott, az átlagos birtokméret alig haladja meg az 1500 m²-et. A borvidékhez sorolt 15 település teljes területe 62 ezer hektár és mintegy 58 ezren lakják.

Központi települése a legnagyobb szőlőterülettel rendelkező, és a borvidéknek nevet adó Szekszárd. A város történelmi múltja, hazai és nemzetközi hírneve alapján 1987-ben megkapta „A szőlő és a bor városa” címet.

A **Tolnai borvidék** a Szekszárdi borvidék Völgységi körzetéből 1998-ban alakult meg, kiegészülve további termőhelyekkel. Története alig másfél évtizedes, de a szőlőművelés, borkészítés hagyománya legalább a római korig nyúlik vissza. A Tolnai-dombságon és a Mezőföld délkeleti részén elterülő tájegység szinte körülöleli a megyeszékhelyet. Adottságai, éghajlata hasonló a szekszárdi borvidékéhez. Északi része kicsit hűvösebb és csapadékosabb, míg a déli melegebb és szárazabb. Felszínét az agyagos-homokos tavi üledékek felett vastag lösztakaró fedi. A táj nem különösebben tagolt, lankás lejtők változtatják egymást.

5. ábra Tolna megye területének és lakónépességének megoszlása borvidékek szerint, 2013

A borvidék központja a megye geometriai közepén, Kölesden van. A borvidékhez tartozó települések száma – 2009-ben 51, 2013-ban már 54 – folyamatosan emelkedik. Közigazgatási határai átnyúlnak a megyén túlra, egy települése Baranyához, hat Fejér megyéhez tartozik.

Területe három részre – Tamási, Tolnai és Völgységi körzetre – tagolódik. Az északkeleti körzet a külső-somogyi részen fekszik, természetes határai a Kapos és a Koppány folyók, valamint a Sió-csatorna. Központja Tamási. A Tolnai körzet a megye északi részén, a Duna és a Sió alkotta háromszögben terül el. Legnagyobb városa Paks. A Völgységi körzet – Bonyhádi centrummal – a Mecsek északi előterében húzódik meg, igazi dombvidéki terület.

A borvidék – Tolna megyéhez tartozó – több mint negyven településén 110 ezren élnek, területe 165 ezer hektár. A borrhíón belül a legnagyobb szőlő termőterülettel rendelkezik, 2900 hektárral.

A tájegység különleges látnivalója a györkönyi pincefa-lu a háromszáznál is több présházzal, vagy a bölcskei, kölesdi, simontornyai pincesorok, a dunaföldvári földbe vajt pincék.

BOR ÉS HAGYOMÁNY

A római korban már bizonyítottan fejlett szőlőkultúra létezett e vidéken, amit részben az itt előkerült szőlőmetsző kések, részben pedig a szekszárdi szarkofág leletegyüttese igazol. A szőlőindákkal díszített márvány koporsó mellett talált különleges üvegedény, a *vasa diatreta* felirata így szól: „Áldozz a pásztornak, igyál s élni fogsz!”

3. kép Szőlőpászta

Fényképezte: Pécsi Attila

A XI. században a bencés szerzetesek vitték tovább a szőlőművelés kultúráját. A török hódoltság idején a fehér bor mellett meghonosodott a vörös is. A borvidék híres kadarkáját rácohták erre a vidékre a Balkán-félszigetről a törökök kiűzését követően. A 18. század elején kilenced helyett csak tizedet kellett fizetni a bor után, ez a rendelet pedig vonzotta a német telepeseket, akik több hullámban érkeztek a vidékre. Az új szőlősgazdák folytatták a hagyományokat, gondosságuknak és szorgalmuknak köszönhetően javult a borok minősége.

Az összefüggő szekszárdi történelmi borvidék a XVIII–XIX. század fordulójára alakult ki. A Habsburg Birodalom idején a szekszárdi bornak olyan hírneve volt, hogy sokan törekedtek itteni szőlőbirtokok megszerzésére. A XIX. század második felében a filoxéra óriási pusztításokat végzett ezen a vidéken is. Az újratelepítés 1896-tól kezdődött meg és teljesen átalakította az addigi fajtaszerkezetet.

Az 1960-as évektől kezdve a nagyüzemi szőlőtermesztés keretein belül folyt a termelés. Majd a rendszerváltozástól napjainkig újra a családi gazdaságokra alapozott, kisebb volumenű, de lényegesen jobb minőségi bortermelés vált jellemzővé.

BOR ÉS IRODALOM

A szekszárdi borászok erőssége a vörösbor, akik a talaj alacsony mésztartalmának köszönhetően kisebb savtartalmú, könnyen iható, ugyanakkor testes, magas alkoholtartalmú borokat tudnak előállítani. A borvidékre jellemző szőlők többsége kékszőlő, melyek közül a legnagyobb területen termesztett fajták a kékfrankos, merlot, cabernet sauvignon, cabernet franc, illetve a

zweigelt és az oportó. Szekszárd hírnevét a kadarka teremtette meg, de napjainkra kevés maradt belőle.

A **bikavér** a Szekszárdi borvidék egyik legjellegzetesebb és legszebb vörösborra. A XX. századig szinte kizárólag a kadarka és változatai alkották a bikavért, de mára ez az összetétel megváltozott. A kadarka mellett legnagyobb arányban kékfrankos, továbbá merlot, cabernet sauvignon, zweigelt és pinot noir adják a Szekszárdi borvidék eme különleges nedűjének alapját. Az erős, mélybordó színű bikavér valójában egy cuvée, amely 3–4 vörösborszőlő-fajta borának házasításával készül, az egyes termelők által ma is titokként kezelt egyéni receptek alapján.

4. kép Kordonos művelésmód

Fényképezte: Pécsi Attila

Bár évtizedekig csak egri bort lehetett bikavérként palackozni, az elnevezés nem erről a vidékről származik. Garay János, Szekszárd város méltán híres költője alkotta meg a bikavér elnevezést a Szegzárdi Bortal című versében 1846-ban, míg Egerrel kapcsolatban csak 5 évvel később említik ugyanezen kifejezést:

*„A szegzárdi szőlőfürtnek
Szeme olyan tiszta kék...
...Töltsd pohárba, és csodát látsz!
Színe mint a bikavér”*

Mára a magyar bortörvény értelmében csak e két borvidéken engedélyezett a „bikavér” név használata. A célzott telepítéseknek köszönhetően a borvidéken a vörösborszőlő-fajtáké lett a vezető szerep, a termőterületen 63% a vörösbort, 28% a fehérbort adó szőlők aránya, 9%-uk pedig csemegeszőlő. A fehérborszőlők közül a leggyakoribb az olaszrizling, a chardonnay és a rizlingszilváni.

A Tolnai borvidéken nagyobb részben fehér szőlőfajtákat, chardonnay-t, traminit, sauvignon blanc-t, olaszrizlinget termesztenek, elsősorban a megye középső és északi részén. A kék szőlőt, oportót, kékfrankost, a kétféle cabernet-t, kadarkát jóval kisebb területen, főként a déli részeken szüretelik.

KIS BORVIDÉKI NÉPRAJZ

Szőlőhegy: „hegynek” hívták a dombon, esetleg síkságon fekvő, 1–2 településhez tartozó, nagyobb, összefüggő szőlőterületeket (pl. Mőzsi hegy, Palánki hegy stb...)

Szurdik: magas, néhol több méteres partfallal határolt, útként használt vízmosás.

Tanya: korábban a szerszámos kamrák, csőszházak, később a présházak, pincék elnevezése a Sárközben.

Pászta: (parászta, palászta néven is ismert) a szőlőterület kisebb darabja, a munkavégzés szakaszossá tételére felosztott rész.

Kapás: a szőlő kapálását végző napszámos munkás.

Héber: üvegből készült borszívó. Korábban lopótököt használtak, amit erre a célra termesztettek.

BOR ÉS VENDÉGLÁTÁS

A Szekszárdi, hazánk egyik leggyorsabban fejlődő borvidéke. Az utóbbi időben jelentősen nőtt azon pincészeteknek a száma, amelyek nemzetközi mércével mérve is versenyképes borokat palackoznak. Komoly elismerés az egész térség számára, hogy „Az év bortermelője” címet 1991 óta már háromszor nyerte el szekszárdi borász. Számos borászat komoly beruházásokat eszközölt, borházak, feldolgozók épültek, amelyek több helyen kiegészültek igényes szálláshelyekkel is.

Tolna megye 4500 **kereskedelmi szállásférőhelyéből** a Tolnai borvidék 40, a Szekszárdi mindössze 17%-kal részesedett 2013-ban. A vendégek a Tolnai borvidék szálláshelyeit 82 ezer, Szekszárdot és környékét 15 ezer vendégéjszakára keresték fel. Az ezredforduló óta a vendégforgalom a Tolnai borvidéken főként az új szállodák megnyitásával (Bikács, Tengelic) a kétszeresére növekedett, míg a másik borvidéken, a megyeszékhely szállodai kapacitásának csökkenésével, harmadával esett vissza. A megyébe látogató külföldi turisták hattizede fordult meg a Tolnai borvidék valamely településén, míg a történelmi borvidéket kevesebb mint egynegyedük kereste csak fel.

2. tábla Termelői borkimérések száma a megyében

Település	2010	2011	2012	2013
Szekszárd	54	52	55	58
Többi város	18	20	19	22
Község	41	41	46	50
Összesen	114	114	122	132

A borvidéki településeken a **magánzálláshelyek** is jelentős vendégforgalmat bonyolítanak. 2013-ban 11, illetve 26 ezer vendégéjszakát regisztráltak. A szállásfoglalások száma a Tolnai borvidéken 63, a Szekszárdiban 38%-kal bővült. A két leglátogatottabb település a fürdőjéről ismert Tamási és a megyeszékhely volt.

A térség jellegzetes borainak jobb megismerését szolgálja a szekszárdi és a tolnai **borút**. A pincék és természeti látnivalók mellett kanyargó borutak minősített állomásain lehetőség nyílik a helyi gasztronómiai, az épített és kulturális örökség emlékeinek, a néprajzi értékeknek a bemutatására is. A 2000-ben megnyitott szekszárdi borúton jelenleg 35, a 15 települést összekapcsoló tolnain 28 ilyen „megálló” működik.

5. kép Bábaapáti pincesor

Fényképezte: Pécsi Attila

Jelentős rangú esemény az évtizedek óta minden év szeptemberében megrendezésre kerülő Szekszárdi Szüreti Fesztivál.

Az ország egyetlen borkútja Szekszárdon, a Vármegyeháza udvarán található, amelyből a nevezetes alkalmakkor vörös- és fehérbort kóstolhatnak a borbarátok.

Források:

www.szekszard.hu
www.tolnamegye.hu
www.atomeromu.hu
www.terrasoft.hu
www.tolnaiborvidek.eu
www.vinopedia.hu

KSH: *Századok statisztikája, 2011*

Molnár Eszter: *A Szekszárdi és a Villányi borvidék összehasonlító elemzése (Doktori értekezés), 2007*

Tolna megye kézikönyve, CEBA Kiadó, 1997

© Központi Statisztikai Hivatal, 2014

Felelős kiadó:
Dr. Vukovich Gabriella elnök

Készült a Tájékoztatási főosztályon,
a Pécsi főosztály közreműködésével

Főosztályvezetők:
Freid Mónika, Dr. Horváth József

Felelős szerkesztő:
Berettyánné Halas Judit

Szerzők:
Dr. Berkéné Molnár Andrea, Horváthné Takács Ibolya,
Kesztyüs Márk, Laták Marianna, Németh Tibor,
Nyakacska Mária, Slézia Rita

Technikai előkészítés:
Némethné Csehi Tünde

Kiadványterv:
Gyulai Katalin

Kézirat lezárva: 2014. szeptember

Internet: <http://www.ksh.hu>

Borítóterv: Lounge Kft.

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2014.085